

Εμπειρική ανάλυση των κοινωνικο-οικονομικών χαρακτηριστικών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Του Δρος **Ιωάννη Δ. ΜΠΟΥΡΙ**
Επ. Καθηγ. Τ.Ε.Ι. Αθηνών

και Δρος **Γεωργίου Π. ΜΑΛΙΝΔΡΕΤΟ**
Επιστημ. Συνεργ. Τ.Ε.Ι. Αθηνών

Περίληψη

Στο άρθρο αυτό παρουσιάζονται τα κύρια αποτελέσματα μίας δειγματοληπτικής έρευνας, με σκοπό την εκτίμηση του βαθμού σύνδεσης των σπουδών στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση με την αγορά εργασίας. Στην έρευνα αυτή διερευνάται μέσα από είκοσι δύο μεταβλητές η κοινωνικο-οικονομική προέλευση μίας κοινωνικής «κοορτής» (cohort), που εστιάζεται στους πρωτοετείς φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης κατά το ακαδημαϊκό έτος 2002-2003.

Μέσα από την κοινωνικο-οικονομική καταγωγή της υπό εξέταση «κοορτής», προσδιορίζονται οι ιδιαιτερότητες της επιλεκτικής λειτουργίας του εκπαιδευτικού μηχανισμού, που ομαδοποιούνται σε τρεις άξονες. Ο πρώτος αναφέρεται στον τρόπο πρόσβασης της νεολαίας στην ανώτατη παιδεία, ο δεύτερος αφορά στον προσανατολισμό των πανεπιστημιακών σπουδών και ο τρίτος επικεντρώνεται στον τρόπο χρηματοδότησής τους.

Στην έρευνα, πιο συγκεκριμένα, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στο να επισημανθούν και να τεκμηριωθούν οι παράγοντες, που προκαλούν στρεβλώσεις στη σύζευξη της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πυραμίδας. Προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος αναγωγής ενός πολυδιάστατου θέματος σε επίπεδη ανάγνωση ορισμένων διακριτών σχέσεων, προτείνονται μέτρα και τίθενται ερωτήματα-νύξεις για να διερευνηθούν συστηματικά και διεπιστημονικά, ορισμένα οργανικά παθολόγια θέματα της εκπαιδευτικής και κοινωνικής δυναμικής.

1. Εισαγωγή

Το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα παρουσιάζει από τις απαρχές του - και σε κάποιο βαθμό εξ αιτίας τους - μερικά σταθερά δομικά χαρακτηριστικά: 1. Συγκεντρωτισμό, 2. Δομή και κατευθύνσεις με έμφαση στην γενική ακαδημαϊκή εκπαίδευση, 3. Έλλειψη μηχανισμού σύνδεσης με την αγορά εργασίας (Σ.Ε.Β.6/2001,4 επ.), 4. Έλλειψη εκπαιδευτικών μέσων (υποδομής, υλικών, ανθρωπίνου δυναμικού, μεθόδων και διαδικασιών), που αντανακλάται στην ποιότητα της εκπαίδευσης και διαμορφώνει δεσμευτικές συνθήκες για εκπαιδευτικό στρατηγικό προγραμματισμό

Ι.Ν.Ε./Γ.Σ.Ε.Ε., 8/2002, 15 επ.). 5. Συχνές «εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις» εκσυγχρονισμού. Οι «μεταρρυθμίσεις» αυτές έχουν εκληφθεί, ότι απετέλεσαν και αποτελούν το σύγχρονο «σισύφειο σύνδρομο» του εκπαιδευτικού μας συστήματος (Καζαμίας Μ.Α., 1995, 40 επ.). Ο διορθωτικός χαρακτήρας του «ρεφορμιστικού» εκπαιδευτικού εκσυγχρονισμού εξακολουθεί να υλοποιείται σε βάρος μίας εγκάρσιας, ολοκληρωμένης «δομικής» εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης.

Τα παραπάνω δομικά χαρακτηριστικά, που συνθέτουν την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα αποτελούν ενδογενείς και εξωγενείς ερμηνευτικές μεταβλητές της ελληνικής εκπαιδευτικής ταυτότητας, που διαμορφώνεται από την μεγέθυνση τριών μορφωμάτων: 1. Τη συσσώρευση, 2. Την έκταση και ένταση, 3. Τη μεγάλη χρονική διάρκεια των αδυναμιών και προβλημάτων του εκπαιδευτικού συστήματος.

Καταλήγοντας, η αυτοσκοπική «εκπαιδευσιολατρεία», φαινόμενο της μεταπολεμικής περιόδου, προσεγγίζεται στο πλαίσιο τεσσάρων διαστάσεων: στο ρόλο του ελληνικού κράτους (πολιτική διάσταση), στην φύση του ελληνικού κοινωνικο-οικονομικού σχηματισμού (κοινωνική διαστρωμάτωση και οικονομικές τάξεις), στην εκπαιδευτική «κουλτούρα» και, τέλος, στο «σισύφειο» σύνδρομο των «ρεφορμιστικών» εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων.

2. Μεθοδολογία και σχεδιασμός της έρευνας

1. Σκοπός: Καταγραφή, ανάλυση και αξιολόγηση της κοινωνικο-οικονομικής προέλευσης των νεοεισερχομένων φοιτητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση κατά το ακαδημαϊκό έτος 2001-2002.

2. Δείγμα: Το υπό έρευνα δείγμα αναφέρεται στους επιτυχόντες υποψηφίους φοιτητές στις σχολές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης του Νομού Αττικής. Κατά το διάστημα της εγγραφής στη σχολή παραγωγής διανεμήθηκαν 400 ερωτηματολόγια, που τελικά έγιναν αποδεκτά ως στατιστικώς επεξεργάσιμα για περαιτέρω ανάλυση τα 278. Ο βαθμός ανταπόκρισης ανήλθε σε 70%.

3. Ερωτηματολόγιο: Εξετάσθηκαν 22 μεταβλητές.

4. Περίοδος έρευνας: Χειμερινό εξάμηνο 2002, κατά την διάρκεια εγγραφών των πρωτοετών φοιτητών σε πανεπιστημιακές σχολές του Νομού Αττικής.

5. Παρατηρήσεις: Προσεγγίστηκαν οι γενικότερες τάσεις, που επικρατούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ιχνηλατώντας την κοινωνικο-οικονομική «προέλευση» (καταγωγή) μίας «κοορτής» (cohort): Νεοεισαχθέντες φοιτητές σε ΑΕΙ-ΤΕΙ το ακαδημαϊκό έτος 2001-2002 σε πανεπιστημιακές σχολές του Νομού Αττικής.

3. Γενικό «προφίλ» του Εκπαιδευτικού Συστήματος

Η ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα, ως μοχλός ανάπτυξης νέων τρόπων σκέψης και συμπεριφοράς, παρουσιάζει μία σειρά από ιδιαιτερότητες, που προσδίδουν στην Ελληνική εκπαίδευση ιδιάζοντα χαρακτηριστικά.

Οι ιδιαιτερότητες αυτές αφορούν στην εξέλιξη των ποσοστών συμμετοχής της νεολαίας στην ανώτατη παιδεία, στον προσανατολισμό των πανεπιστημιακών σπουδών σε πέντε επιστημονικά πεδία και στην κοινωνική προέλευση του φοιτητικού σώματος.

Μέσα από στατιστικά στοιχεία σε αντιπαράθεση με τα στοιχεία (data) του ερωτηματολογίου μας, εστίασαμε την έρευνα σε τρεις βασικούς άξονες:

3.1. Μετάβαση στην Ανώτατη Εκπαίδευση

Ο πρώτος άξονας εστιάζεται στην πρόσβαση της νεολαίας στην ανώτατη παιδεία.

Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 1, ο αριθμός των φοιτητών εμφανίζεται ιδιαίτερα υψηλός σε σχέση με το σύνολο των Ελλήνων, που βρίσκονται σε ηλικία φοίτησης.

Πίνακας 1
ΕΞΕΛΙΞΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ 1955-2000

ΕΤΟΣ	ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
1955/56	19.864
1965/66	58.000
1975/76	117.246
1985/86	178.545
1999/00	195.351

ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΑΣΗΣ: ΓΡΑΜΜΙΚΗ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗ. ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΕΡΙΟΔΩΝ: 5
ΕΞΙΣΩΣΗ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗΣ:

ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ = $-27654.5 + 47151.9 * (\text{ΕΤΟΣ}) + u$

ΜΕΣΟ ΕΤΗΣΙΟ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΣΩΜΑ ΑΠΟ 1955-2000 113.801

ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ 111.790

ΜΕΣΗ ΑΠΟΛΥΤΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ 8.561

ΠΡΟΒΛΕΨΗ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΤΟ 2003 302.409

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ 97.55%

ΤΥΠΙΚΟ ΣΦΑΛΜΑ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ 13.649

ΤΥΠΙΚΟ ΣΦΑΛΜΑ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΥ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗΣ 4.316

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Αν συνυπολογισθούν οι «λιμνάζοντες» ή λεγόμενοι «επαγγελματίες» φοιτητές, που για το 1999-2002 ανέρχονται σε 130.999 (Πίνακας 2) και οι Έλληνες φοιτητές του εξωτερικού, που αποτελούν κατά μέσο όρο ένα επί πλέον 25% (Μ.Ο. = 20% ± 5%) του εγγεγραμμένου ελληνικού φοιτητικού σώματος, οι τάσεις γίνονται εντονότερες. Ως «λιμνάζοντες» θεωρούνται οι «στάσιμοι» φοιτητές, που έχουν εξαντλήσει τα κανονικά έτη σπουδών και δεν έχουν λάβει πτυχίο.

Πίνακας 2
«ΛΙΜΝΑΖΟΝΤΕΣ» ή «ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ» ΤΟ 1999/2000

ΑΕΙ	94.895 (82% του συνόλου των φοιτητών ΑΕΙ)
ΑΕΙ	36.104 (47% του συνόλου των φοιτητών ΤΕΙ)

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Από τα παραπάνω προκύπτει, ότι βρισκόμαστε μπροστά σε ένα φαινόμενο ιδιαίτερα υψηλής πρόσβασης στην ανώτατη παιδεία, γεγονός το οποίο, αν ληφθεί υπόψη το σχετικό χαμηλό επίπεδο της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία (Δουκάκης Ντάντης-Λάζαρος, 1988, 172 επ.).

Αναλύοντας περαιτέρω το εκπαιδευτικό σύστημα (Πίνακας 3) διακρίνουμε δύο τύπους δομής:

1 Κάθετος: δομημένος σε πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση.

2. Οριζόντιος: δομημένος σε τομείς, κατευθύνσεις και εξειδικεύσεις ομαδοποιημένες σε επισημονικά πεδία.

Η κάθετη ιεραρχημένη δομή εκπαίδευσης, σε συνδυασμό με την διαστρωμάτωση των θέσεων εργασίας σε ανώτερες ή κατώτερες, με τυπικό κριτήριο το επίπεδο εκπαίδευσης, δημιούργησε στην

μεταπολεμική Ελλάδα επιλεκτικές λειτουργίες του εκπαιδευτικού μηχανισμού έτσι, ώστε οι γόννοι κατώτερης κοινωνικής προέλευσης να μην έχουν προσπέλαση σε όλη την κλίμακα των εκπαιδευτικών βαθμίδων.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 1, η εξέλιξη (αύξηση) του φοιτητικού σώματος ανέρχεται σε μέση ετήσια βάση στους 47.152 φοιτητές, προερχόμενους από όλα τα κοινωνικά στρώματα, ώστε να αμβλύνεται η κοινωνική επιλεκτικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος.

Η οριζόντια όμως διαίρεση σε σχολές γενικού ακαδημαϊκού προσανατολισμού (ανθρωπιστικές, νομικές, κοινωνικές επιστήμες) και σε σχολές εφαρμοσμένης τεχνολογίας (μηχανικοί, ειδικότητες σε νέες τεχνολογίες πληροφορικής) δημιούργησε διαταραχές στο κοινωνικό ισοζύγιο ειδικοτήτων, με αποτέλεσμα να έχει δημιουργηθεί μία κατάσταση ανισορροπίας, με πλεόνασμα ειδικοτήτων σε ορισμένους τομείς και σημαντική έλλειψη σε ειδικότητες αιχμής.

Το χάσμα μεταξύ προσφοράς και ζήτησης ειδικοτήτων μεγεθύνεται από:

Πρώτον, την έλλειψη προγράμματος προσανατολισμού και καθοδήγησης των νέων σε ηλικία φοίτησης.

Δεύτερον την έλλειψη οριζόντιος εκπαιδευτικής κινητικότητας και διατμηματικών προγραμμάτων σπουδών ακαδημαϊκής και τεχνολογικής κατεύθυνσης.

Πίνακας 3 ΚΑΘΕΤΗ ΚΑΙ ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΔΟΜΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

ΤΡΙΤΟΒ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		
ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ: 1. ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ- ΝΟΜΚΕΣ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ 2. ΘΕΤΙΚΕΣ 3. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΕΣ 4. ΥΓΕΙΑΣ 5. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	Α. Ενιαίο Λύκειο (κατευθύνσεις): > Θεωρητική > Θετική > Τεχνολογική	Β. Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση (τομείς): > Μηχανολ. - Ηλεκτρον Ηλεκτρολόγοι > Κλωστοϋφαντουργίας > Αργυροχρυσοχοΐας > Κατασκευών > Οικονομίας-Διοίκησης > Ναυτιλιακός > Πληροφορικής > Υγείας και Προνοίας > Γεωπονίας-Τροφίμων	ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ: > Ι.Ε.Κ. > Σ.Ε.Κ. > Κ.Ε.Κ.
ΓΥΜΝΑΣΙΟ			
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ			
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ-ΔΗΜΟΤΙΚΟ			

ΠΗΓΗ: ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ, *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός, 2001*

Αναλύοντας την μεταβλητή V16: Λόγοι Επιλογής της Σχολής Φοίτησης, του ερωτηματολογίου, ανιχνεύονται τα κίνητρα (λόγοι) επιλογής της σχολής φοίτησης από το φοιτητικό σώμα.

Από τον Πίνακα 4 (απεικόνιση γραφική στο σχήμα 1) τεκμαίρεται, ότι το 75% θεωρεί την εκπαίδευση ως μέσο για ένα καλύτερο επάγγελμα και μόνο το 25% την θεωρεί ως χρήσιμη για απόκτηση μόρφωσης.

Πίνακας 4

Σχήμα 1

<p>ΑΞΟΝΑΣ #1: Εξωγενείς μεταβλητές (εστιάζονται στην αγορά εργασίας)</p> <ul style="list-style-type: none"> > Περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης > Οικογενειακή παράδοση > Σταδιοδρομία > Σύστημα εισαγωγικών εξετάσεων > Κοινωνικό-επαγγελματικό κύρος 	➡	75%	
<p>ΑΞΟΝΑΣ #2: Ενδογενείς μεταβλητές (επικεντρώνονται στις «κλίσεις» του φοιτητή)</p> <ul style="list-style-type: none"> > Επιθυμία <p>Ανάπτυξη της προσωπικότητας, «στάση», ενδιαφέροντα</p>	➡	25%	

#1: Λόγοι προσανατολισμένοι στην αγορά εργασίας.

#2: Λόγοι προσανατολισμένοι στις «κλίσεις», «ενδιαφέροντα» του φοιτητή.

Πηγή: Λόγοι Επιλογής της Σχολής Φοίτησης, Μεταβλητή V16, Ερωτηματολόγιο, Παράρτημα

3.2. «Κατευθυντήριες» τάσεις των Πανεπιστημιακών σπουδών

Ο δεύτερος άξονας επικεντρώνεται στον προσανατολισμό των Πανεπιστημιακών σπουδών. Με βάση τον Πίνακα 5, βρισκόμαστε μπροστά σε μία κατάσταση εντελώς ιδιότυπη. Στην δεκαετία 1955-1965 υπήρξε μία υπερ-αντιπροσώπευση των νομικών επιστημών και μειωμένος σχετικά προσανατολισμός των ελλήνων φοιτητών προς τις τεχνολογικές και εφαρμοσμένες επιστήμες. Στην δεκαετία 1985-1995, η τάση αυτή αμβλύνθηκε.

Πίνακας 5

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΣΕ ΣΧΟΛΕΣ ΤΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Σχέση:	ΕΤΗ	1955/1965	1985/1995
(Αριθμός Εισακτέων σε Σχολές στο Επιστημονικό Πεδίο I: Ανθρωπιστικές, Νομικές, Κοινωνικές Επιστήμες)		M.O.=5 προς 1 ±	M.O.=2.5 προς 1 ±
Προς (Αριθμός Εισακτέων σε Σχολές στο Επιστημονικό Πεδίο IV: Τεχνολογικές Επιστήμες)		S.D.=1,2	S.D.=0.5
(Αριθμός Προτιμήσεων Σχολών στο Επιστημονικό Πεδίο I: Ανθρωπιστικές, Νομικές, Κοινωνικές Επιστήμες)		M.O.=4 προς 1 ±	M.O.=2.5 προς 1 ±
Προς (Αριθμός Προτιμήσεων σε Σχολές στο Επιστημονικό Πεδίο IV: Τεχνολογικές Επιστήμες)		S.D.=1,0	S.D.=0.25

(Όπου M.O. = μέσος όρος ως παράμετρος τάσης, και S.D. = τυπική απόκλιση)

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.

Από τα στοιχεία του Πίνακα 5, σε συνδυασμό με πρόσθετες πληροφορίες, προκύπτουν τα εξής βασικά συμπεράσματα:

Πρώτον, υπάρχει μία τάση βαθμιαίας στροφής του ενδιαφέροντος των φοιτητών στις τεχνολογικές επιστήμες. Σύμφωνα μάλιστα με νεότερα στοιχεία του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, το 2001 ανατράπηκαν πλήρως οι προτεραιότητες, με πρώτο το πεδίο V (37,5%) και δεύτερο το πεδίο IV (24,3%).

Δεύτερον, παρόμοιες τάσεις υπάρχουν και όσον αφορά στην απορρόφηση από την αγορά εργασίας, σύμφωνα με συνολικά στοιχεία και έρευνα αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις οικονομικές επιστήμες (Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2000).

Τρίτον, η ιδιότυπη διαστρωμάτωση στη σύνθεση του φοιτητικού σώματος παρέμεινε επί μακρόν αμετάβλητη στη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου (Πεσμαζόγλου Στ., 1987, 240 επ.) και παρουσίασε ύφεση με τάσεις εξισορρόπησης στην δεκαετία του 1980 και ανατροπής στα τέλη της δεκαετίας του 1990.

Τέταρτον, η παραμένουσα εμμονή σε παραδοσιακές ειδικότητες, λόγω έλλειψης καθοδήγησης (guidance) και πληροφόρησης επαγγελματικού προσανατολισμού και ιστορικές καταβολές και κοινωνικές αντιλήψεις, οδηγεί σε σοβαρότερα προβλήματα ανεργίας στις ειδικότητες αυτές, όπως προκύπτει από ενδελεχή εξέταση του Πίνακα 6.

Πίνακας 6 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ			ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	
	ΘΕΣΕΙΣ	ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΣ	Β.Π.(*)	ΖΗΤΗΣΗ	ΠΡΟΣΦΟΡΑ
.....
ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ	1.167	35.784	31	50	585 (12 ΠΡΟΣ 1)
ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛ.	1.204	48.615	39	40	568 (14 ΠΡΟΣ 1)
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ	759	65.436	86	51	795 (17 ΠΡΟΣ 1)
ΦΙΛ/ΦΙΑΣ, ΨΥΧ/ΓΙΑΣ	595	23.582	40	37	458 (12.5 ΠΡΟΣ 1)

Όπου: Β.Π. = ο βαθμός προσέλκυσης της σχολής, που προκύπτει από τον αριθμό υποψηφίων, οι οποίοι δήλωσαν την Σχολή σε συνδυασμό με τον αριθμό εισακτέων (θέσεις) για την ίδια Σχολή.

Πηγή: Τα στοιχεία της αγοράς εργασίας, προέρχονται από τον απολογισμό του προγράμματος απόκτησης εργασιακής εμπειρίας STAGE 2000-01, που πραγματοποίησε ο ΟΑΕΔ και το Υπουργείο Εργασίας.

Από περαιτέρω εξέταση του Πίνακα 6 προκύπτει, ότι η δυσκαμψία των προτιμήσεων σε παραδοσιακές ειδικότητες είναι αντιφατική σε σχέση με τις εξελίξεις και τάσεις στην αγορά εργασίας: όπου διαμορφώνονται αφ' ενός νέες κατηγορίες ειδικευμένων εργαζομένων με υψηλή ειδίκευση και ευνοϊκές συνθήκες αμοιβής και εργασίας, συγχρόνως όμως μεγάλες κατηγορίες εργαζομένων με συνθήκες ανασφάλειας και χαμηλών αποδοχών.

Το χάσμα μεταξύ ζήτησης της αγοράς εργασίας και προσφοράς είναι ιδιαίτερα αισθητό στους τομείς των νέων τεχνολογιών και της διοίκησης.

Στο σημείο αυτό χρήσιμη είναι η ανίχνευση της κοινωνικής καταγωγής του φοιτητικού σώματος. Ως κοινωνική καταγωγή ορίζουμε την κύρια απασχόληση και τις γραμματικές γνώσεις των γονέων του φοιτητικού σώματος.

Οι Πίνακες 7 και 8 αποτυπώνουν τον βαθμό επιλεκτικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος των διαφόρων κοινωνικών στρωμάτων με κριτήριο την απασχόληση των γονέων του φοιτητικού σώματος (Πίνακας 7) και τις γραμματικές γνώσεις των γονέων του φοιτητικού σώματος (Πίνακας 8).

Εξετάζοντας τον Πίνακα 7, προκύπτει, ότι το ποσοστό πρόσβασης των φοιτητών σε ΑΕΙ, ΤΕΙ διαχέεται σε όλες τις κοινωνικές τάξεις «προνομούχες» και μη.

Πίνακας 7
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΓΟΝΕΩΝ

ΑΕΙ (%)		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	ΤΕΙ (%)	
ΠΑΤΕΡΑ	ΜΗΤΕΡΑ		ΠΑΤΕΡΑ	ΜΗΤΕΡΑ
1.50	0.4	ΑΝΩΤΑΤΑ ΔΚ. ΚΑΙ ΔΘ. ΣΤΕΛΕΧΗ	0.9	0.0
21.0	18.0	ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	9.5	7.5
29.0	25.0	ΥΠΑΛΛ. ΓΡΑΦ. ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΗ	25.5	23.0
17.5	4.7	ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	15.5	7.0
4.0	0.7	ΓΕΩΡΓΙΑ. ΑΛΙΕΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ	6.5	4.0
16.0	3.0	ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	32.5	4.5
0.2	0.0	ΑΝΕΙΔ. ΕΡΓΑΤΕΣ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΕΠΑΓΓ.	3.0	4.0
2.6	0.0	ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ	1.5	0.0
4.5	2.2	ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΥ	2.2	2.1
3.7	46.0	ΟΙΚΙΑΚ. ΑΠΑΣΧΟΛ. - ΜΗ ΜΙΣΘΩΤΟΙ	2.9	47.9

Πηγή: Επαγγελματική Απασχόληση Γονέων, Μεταβλητές V15 και V18, Ερωτηματολόγιο, Παράρτημα.

Από την κοινωνική άποψη (social view) της απασχόλησης των γονέων φαίνεται, ότι το φοιτητικό σώμα προέρχεται (κατάγεται) στη μεγάλη του πλειοψηφία από όλα τα κοινωνικά στρώματα. Τα επαγγέλματα γονέων που κυριαρχούν για τους φοιτητές των ΑΕΙ είναι:

Υπάλληλοι Γραφείου και συναφή επαγγέλματα 29%.

Ελεύθεροι επαγγελματίες 21%

Αντίθετα τα επαγγέλματα γονέων, που κυριαρχούν για τους φοιτητές των ΤΕΙ είναι:

Τεχνικά επαγγέλματα 32.5%

Υπάλληλοι Γραφείου και συναφή επαγγέλματα 25.5%

Η διαφοροποίηση εστιάζεται σε επαγγέλματα των γονέων, που ασκούν ελεύθερα επαγγέλματα (ιατροί, δικηγόροι, δημοσιογράφοι) ή και διευθυντική δραστηριότητα σε επιχειρήσεις Δημόσιου ή Ιδιωτικού τομέα.

Η διαφοροποίηση αυτή εκφράζεται με την αναλογία «προνομιούχων» κοινωνικών τάξεων γονέων του φοιτητικού σώματος ΑΕΙ προς ΤΕΙ (Μ.Ο = 2 προς 1), που τις προηγούμενες όμως δεκαετίες ήταν: (ΑΕΙ/ΤΕΙ: Μ.Ο. = 5 προς 1).

Είναι προφανές, ότι η κοινωνική διάκριση του εκπαιδευτικού συστήματος σε βάρος των «μη προνομιούχων» κοινωνικών τάξεων αμβλύνεται διαχρονικά και ο βαθμός ομογενοποίησης της ανώτατης παιδείας εμφανίζεται διαχρονικά ως εξαιρετικά προωθημένος.

Η σχέση μεταξύ των φοιτητικών σωμάτων (ΑΕΙ, ΤΕΙ) και επαγγελματικής απασχόλησης των γονέων βρέθηκε στατιστικά σημαντική ($\chi^2=111.39$, $p<0.00001$).

Όσον αφορά στις γραμματικές γνώσεις των γονέων του φοιτητικού σώματος, κυριαρχεί η κατηγορία των αποφοίτων λυκείου ή ισότιμης τεχνικής επαγγελματικής σχολής με ποσοστό μεταξύ 27%-35%.

Η σχέση μεταξύ των φοιτητικών σωμάτων (ΑΕΙ, ΤΕΙ) και γραμματικών γνώσεων των γονέων βρέθηκε στατιστικά σημαντική ($\chi^2=86.02$, $p<0.00001$).

Πίνακας 8
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΓΟΝΕΩΝ

ΑΕΙ (%)		ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΓΟΝΙΩΝ	ΤΕΙ (%)	
ΠΑΤΕΡΑ	ΜΗΤΕΡΑ		ΠΑΤΕΡΑ	ΜΗΤΕΡΑ
6,9	0,3	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ	2,0	1,0
23,0	20,0	ΠΤΥΧΙΟ ΑΕΙ	13,0	8,0
10,0	8,0	ΠΤΥΧΙΟ ΤΕΙ-ΚΑΤΕΕ-ΚΑΤΕ	6,0	6,0
27,0	38,0	ΛΥΚΕΙΟ-6/ΤΑΞΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	30,0	35,0
13,0	10,0	ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	16,0	13,5
18,0	18,0	ΔΕΝ ΤΕΛΕΙΩΣΕ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	31,0	32,0
2,1	3,0	ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	2,0	4,5

Πηγή: Μεταβλητή V20: Γραμματικές Γνώσεις Γονιών, Ερωτηματολόγιο, Παράρτημα.

Πράγματι, οι γραμματικές γνώσεις των γονέων των φοιτητών σε σχολές ΑΕΙ, που έχουν πτυχίο ΑΕΙ και άνω, ξεπερνάει το 25% κατά μέσο όρο, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των φοιτητών σε σχολές ΤΕΙ είναι περίπου 12% κατά μέσο όρο.

3.3. Δημόσιες δαπάνες που διατίθενται για την παιδεία ως ποσοστό του Α.Ε.Π.

Ο τρίτος άξονας εστιάζεται στην χρηματοδότηση της ανώτατης παιδείας. Η ποσοτική «έκρηξη» του φοιτητικού σώματος που προαναφέρθηκε (Πίνακας 1) δεν συμβαδίζει με την δημοσιονομική πολιτική. Πράγματι, όπως αποτυπώνεται στο (Πίνακας 9), οι δημόσιες δαπάνες για την παιδεία ως ποσοστό του ΑΕΠ γενικά υπήρξαν, σε όλη την διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου χαμηλές:

Πίνακας 9
ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ
ΣΕ ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΟΟΣΑ

ΚΩΔ. ΧΩΡΑΣ	ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ ΟΟΣΑ	(ΔΑΠΑΝ.ΕΚ/ΣΗΣ / ΑΕΠ) X 100
1	ΕΛΛΑΔΑ	3.5
2.	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	4.5
3.	ΚΟΡΕΑ	4.4
4.	ΜΕΞΙΚΟ	4.5
5.	ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	4.3
6.	ΕΛΒΕΤΙΑ	5.4
7.	ΙΣΠΑΝΙΑ	4.7
8.	ΤΣΕΧΙΑ	4.5
9.	Η.Π.Α.	5.2
10.	ΚΑΝΑΔΑΣ	5.4
11.	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	4.5
12.	ΙΑΠΩΝΙΑ	3.6
13.	ΓΑΛΛΙΑ	5.8
14.	ΒΕΛΓΙΟ	4.8
15.	ΙΣΛΑΝΔΙΑ	5.1
16.	ΑΥΣΤΡΙΑ	6.8
17.	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	4.5

ΚΩΔ. ΧΩΡΑΣ	ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ ΟΟΣΑ	(ΔΑΠΑΝ.ΕΚ/ΣΗΣ / ΑΕΠ) X 100
18.	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	4.3
19.	ΔΑΝΙΑ	6.5
20.	ΣΟΥΗΔΙΑ	6.8
21.	ΦΙΛΑΝΔΙΑ	6.3
22.	ΙΤΑΛΙΑ	4.6
23.	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	4.2
24.	Ν. ΖΗΛΑΝΔΙΑ	6.1
25.	ΝΟΡΒΗΓΙΑ	6.6
26.	ΠΟΛΩΝΙΑ	5.8
27.	ΠΟΡΤΟΛΑΓΙΑ	5.8
28.	ΒΡΕΤΑΝΙΑ	4.6

Πηγή: OECD: EDUCATION DATA DATABASE 2000, p.18.

Πίνακας 10
ΣΧΟΛΕΣ «ΥΨΗΛΗΣ» ΖΗΤΗΣΗΣ και ΣΧΟΛΕΣ «ΧΑΜΗΛΗΣ» ΖΗΤΗΣΗΣ

ΣΧΟΛΗ	ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ	ΘΕΣΕΙΣ	ΜΟΡΙΑ	(2)/(3)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
ΑΕΙ-ΣΧΟΛΕΣ «ΥΨΗΛΗΣ ΖΗΤΗΣΗΣ»				
.....
ΑΡΧΙΤΕΚΤ.-ΕΜΠ	945	135	20.607	7X
ΙΑΤΡΙΚΗ ΑΘ.	611	201	18.835	3X
ΤΕΙ-ΣΧΟΛΕΣ «ΥΨΗΛΗΣ ΖΗΤΗΣΗΣ»				
ΠΛΗΡΟΦΟΡ.-ΑΘ.	1091	165	15.656	6,6X
ΕΜΠΟΡ. ΚΑΙ ΔΙΑΦ.ΑΘ.	550	165	15.046	3,3X
ΑΕΙ-ΣΧΟΛΕΣ «ΧΑΜΗΛΗΣ» ΖΗΤΗΣΗΣ				
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΤΕΧ. ΚΑΙ ΕΠΙΚ.-ΑΙΓΑΙΟΥ	54	139	11.748	0,39X
ΔΑΣΟΛΟΓΙΑΣ. ΦΥΣΙΚ.ΠΟΡΩΝ-ΘΡΑΚΗΣ	45	90	11.494	0,5X
ΠΑΙΔ.ΝΗΠΙΑΓ. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	78	166	12.167	0,47X
ΤΕΙ-ΣΧΟΛΕΣ «ΧΑΜΗΛΗΣ» ΖΗΤΗΣΗΣ				
ΣΥΝ/ΚΩΝ ΟΡΓΑΝ. ΜΕΣΟΛ.	15	240	8.997	0,06X
ΒΙΟΛΟΓ.ΓΕΩΡ. ΗΠΕΙΡ.	18	180	7.721	0,1X
ΕΦΑΡΜ.ΞΕΝ.ΓΛΩΣ. ΗΠΕΙΡ.	15	142	7.182	0,17X

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, ΕΤΟΣ 2002.

Με δεδομένη την ευρύτατη συμμετοχή λαϊκής προέλευσης φοιτητών στα ΑΕΙ και κυρίως στα ΤΕΙ, το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης βαρύνει τους οικογενειακούς προϋπολογισμούς οικογενειών.

Το γεγονός, ότι πολλά τμήματα ΑΕΙ και ΤΕΙ «υποβαθμίζονται» λόγω δύσκολης πρόσβασης των αποφοίτων τους στην αγορά εργασίας, οι σχολές ΑΕΙ και ΤΕΙ διαστρωματώνονται σε κατώτερες σχολές «χαμηλής ζήτησης και ανώτερες σχολές υψηλής ζήτησης.

Έτσι, δημιουργείται μια παιδεία όπου η πρόσβαση σε αυτήν εξαρτάται και από:

1. Το εισόδημα της οικογένειας.
2. Το κόστος προπαρασκευής σε φροντιστήρια, ιντιστούτα, ΚΕΚ, κ.ά..
3. Την κοινωνική καταγωγή των φοιτητών (απασχόληση και επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων τους).

4. Της οικογενειακής ή εξωοικογενειακής επιδράσεις στην εκλογή της επιστήμης, που ακολουθούν τα επαγγελματικά και επιστημονικά τους σχέδια κ.ά..

Εξετάζοντας τον Πίνακα 10, επισημαίνεται, ότι στις σχολές υψηλής ζήτησης ο ανταγωνισμός και οι περιορισμένες θέσεις υπήρχαν και θα υπάρχουν πάντοτε, παρά την σημαντική αύξηση του αριθμού των εισακτέων, που έγινε τα τελευταία χρόνια.

Ο μεγαλύτερος αριθμός των προσφερομένων αυτών θέσεων, καλύπτει την ανάγκη μίας αόριστης ζήτησης των υποψηφίων και δεν αντιμετωπίζει τις πραγματικές επιθυμίες τους, ούτε και την προοπτική ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Άλλως τε, είναι γεγονός, ότι οι υποψήφιοι στρέφονται κυρίως σε ορισμένα τμήματα, που πιστεύουν, ότι θα τους οδηγήσουν στην καλύτερη επαγγελματική αποκατάσταση.

Το συμπέρασμα λοιπόν είναι, ότι και στην περίπτωση, που ο αριθμός των προσφερομένων θέσεων εξισωθεί με τον αριθμό των υποψηφίων θα εξακολουθεί να υπάρχει η ανάγκη μίας αντικειμενικής και αδιάβλητης αξιολόγησης, που να δίνει μία ομαλή και ολοκληρωμένη διαβάθμιση των υποψηφίων και των επιδόσεών τους, ώστε να επιλέγονται οι πραγματικά καλύτεροι με κάποιο βαθμό βεβαιότητας.

4. Συμπεράσματα-Προτάσεις

4.1. Τα αποτελέσματα της έρευνας σε όρους «εισροών» στο εκπαιδευτικό σύστημα, δείχνουν μεταστροφή των προτιμήσεων σε ειδικότητες και επαγγέλματα, που ανταποκρίνονται στις τάσεις και προοπτικές της αγοράς εργασίας, παρά το έλλειμμα ενημέρωσης και επαγγελματικού προσανατολισμού των νέων υποψηφίων και των οικογενειών τους.

4.2. Υπάρχει μία διπλή τάση μεταστροφής των προτιμήσεων και της ζήτησης υπηρεσιών εκπαίδευσης: σε διοικητικές και τεχνολογικές ειδικότητες και μεταξύ ΑΕΙ και ΤΕΙ, που παρουσιάζουν ευελιξία προσαρμογής στις τάσεις και προοπτικές της αγοράς εργασίας. Αυτό σημαίνει, ότι υπάρχει «εκλογίκευση συμπεριφοράς» σε διαφορετικούς βαθμούς στους τομείς της ζήτησης και της προσφοράς υπηρεσιών εκπαίδευσης στην περίπτωση της Χώρας μας.

4.3. Η κοινωνική διάκριση του εκπαιδευτικού συστήματος σε βάρος των «μη προνομούχων» κοινωνικών τάξεων αμβλύνεται διαχρονικά και ο βαθμός ομογενοποίησης υπό υπόψη κοινωνική της ανώτατης παιδείας εμφανίζεται διαχρονικά ως εξαιρετικά προωθημένο.

4.4. Υπάρχει υποχώρηση του κριτηρίου της κοινωνικής ένταξης ιδιαίτερα με θέσεις του δημόσιου τομέα (φαινόμενο αυτοσκοπικής «εκπαιδευσιολατρίας») ως παράγοντα ζήτησης για ανώτατη εκπαίδευση, σε όφελος των απαιτήσεων της αγοράς εργασίας ως εφελθού οικονομικής και κοινωνικής ανέλιξης.

4.5. Κυριότερος αρνητικός παράγων της ευρύτερης προσαρμοστικότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο νέο επιχειρηματικό περιβάλλον και τεχνολογίας και στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, είναι οι περιορισμοί στο δικαίωμα επιλογής των εισακτέων και οι περιορισμοί των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές.

4.6. Υπάρχει υστέρηση των δημοσίων δαπανών για την παιδεία γενικά. Αυτό αποβαίνει σε βάρος οικογενειακών προϋπολογισμών για δαπάνες προπαρασκευής, διαμονής και φοίτησης.

4.7. Σε όρους Εκπαιδευτικής Εφοδιαστικής Αλυσίδας (Οικογένεια ή Εκπαιδευτικό Σύστημα ή Αγορά Εργασίας) και Ανασχεδιασμού (BPR) υπάρχει θέμα διαρθρωτικών αλλαγών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, προς εισαγωγή μηχανισμού σύνδεσής του με την αγορά εργασίας. Ειδικότερα συνιστάται ριζική, ουσιαστική ανεξαρτοποίηση και αναγνώριση του δικαιώματος επιλογών αφ' ενός στα ΑΕΙ/ΤΕΙ και αφ' ετέρου των Πολιτών, των νέων και των οικογενειών τους, βάσει της εκπαιδευτικής πολιτικής «ίσων όρων ανταγωνισμού» της Ε.Ε. και της διαθέσιμης διεθνούς εμπειρίας.

4.8. Παράλληλα, συνιστάται επέκταση της ίδιας συλλογιστικής σε ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα, με ολοκληρωμένη προσέγγιση και ανάλογες αλλαγές στο σύστημα ιδιαίτερα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με εισαγωγή αναλυτικών προγραμμάτων, επαγγελματικού προσανατολισμού για σωστή πληροφόρηση των υποψηφίων φοιτητών σχετικά με τις τάσεις της αγοράς εργασίας, την προσφορά και ζήτηση ειδικοτήτων στην αγορά εργασίας, τις ειδικότητες «αιχμής» με τριτοβάθμια εκπαίδευση κ.ά.).

Η διαρθρωτική προσέγγιση της Ε.Ε.Α. πρόκειται να έχει μία μεγάλη σειρά θετικών αποτελεσμάτων, στον προϋπολογισμό των οικογενειών των φοιτητών, στις επιχειρηματικές επενδύσεις, στην απασχόληση και στην διεθνή ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων κ.ά.. Με τον τρόπο αυτό θα εξομαλυνθούν οι διαταραχές της ζήτησης στην αγορά εργασίας, που μεταφράζεται σε πλεονάσματα ανθρώπινου δυναμικού για συγκεκριμένους τομείς και σημαντικές ελλείψεις σε τομείς με ειδικότητες «αιχμής».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- ΑΝΤΕΡΣΟΝ Λ.: Προσωπικότητα και Στάσεις των Φοιτητών των Ελληνικών ΑΕΙ Εκδ. ΕΚΕ. Αθήνα, 1980.
 ΔΟΥΚΑΚΗΣ ΝΤΑΝΤΗΣ-ΛΑΖ.: Εργασιακές Σχέσεις: Οικονομία και Θεσμοί Εκδ. Οδυσσέας. Αθήνα, 1982
 ΕΣΥΕ: Στατιστική της Εκπαιδύσεως, 1994/95.
 ΕΣΥΕ: Στατιστική της Εκπαιδύσεως, 1995/96.
 ΕΣΥΕ: Στατιστική της Εκπαιδύσεως, 1996/97.
 ΕΣΥΕ: Στατιστική της Εκπαιδύσεως, 1997/98.
 ΕΣΥΕ: Στατιστική της Εκπαιδύσεως, 1998/99.
 ΕΣΥΕ: Στατιστική της Εκπαιδύσεως, 1999/00.
 ΗΛΙΟΥ Μ.: Εκπαιδευτική και Κοινωνική Δυναμική. Εκδ. ΠΟΡΕΙΑ. Αθήνα, 1984.
 ΙΝΕ. ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ: Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση. Έκθεση #3. Αθήνα, 2001.
 ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΕΡΙΦ. ΑΝΑΠΤ. Παντείου Πανεπιστημίου Κ.Π.Ε./Ο.Α.Ε.Δ.: Ο θεσμός του Επιμορφού και ο ρόλος του στην επαγγελματική κατάρτιση. (Επιστ. Υπεύθ. Καθηγητής Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ). Αθήνα, 1992.
 ΚΑΖΑΜΙΑΣ Α. ΨΑΧΑΡΟΠΟΥΟΣ Γ.: Μελέτη Αναπτύξεως Μεταγυμνασιακής Εκπαιδύσεως. Υπουργείο Παιδείας. Αθήνα, 1980.
 ΚΑΖΑΜΙΑΣ Α. ΚΑΣΣΩΤΑΚΗΣ Μ.: Ελληνική Εκπαίδευση: Προοπτικές Ανασυγκρότησης και Εκσυγχρονισμού. Εκ. ΣΕΙΡΙΟΣ. Αθήνα, 1995.
 ΚΑΣΙΜΑΤΗ Κ.: Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης. Εκδ. ΕΚΚΕ. Αθήνα, 1998.
 ΚΑΤΣΑΝΕΒΑΣ Θ.: Επαγγέλματα του μέλλοντος και του παρελθόντος. Αθήνα, 2002.
 ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ: Κριτική της Εκπαιδευτικής Πολιτικής (1974-81). Β' ΕΚΔΟΣΗ. Αθήνα, 1982.
 ΚΙΝΤΗΣ Α.: Οικονομική Ανάλυση της Ζήτησης Εργασίας. Εκδ. ΚΕΠΕ. Αθήνα, 1970.
 ΛΑΜΠΙΡΗ-ΔΗΜΑΚΗ Ι.: Προς μια Ελληνική Κοινωνιολογία της Παιδείας. Τόμ. 2-εκδ. ΕΚΚΕ. Αθήνα, 1974.
 ΜΑΛΙΝΔΡΕΤΟΥ Γ.: Επιχειρηματική Απασχόληση σε Περιβάλλον Logistics. Διδακ. Διατριβή Πάντειο Παν/ο. Αθήνα, 2001.
 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ: Έρευνα Αξιολόγησης της Τριτοβάθμιας Οικονομικής Εκπαίδευσης. Υπεύθυνος: Γ.Μπήτρος. Αθήνα, 2000.
 ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ: Τα Οικονομικά Μαθήματα στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Υπεύθυνη Μαγουλιά Χαρά. Αθήνα, 2002.
 ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ Σ.: Εκπαίδευση και Ανάπτυξη στην Ελλάδα. Το ασύμπτωτο μιας σχέσης. Εκδ. Θεμέλιο. Αθήνα, 1982.
 ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ: Οι ανάγκες των Επιχειρήσεων σε Ειδικότητες «Αιχμής» Τχ. 597. 6-7/2001, σ.4 επ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ	
1-5. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ: Φύλο, έτος γέννησης, έτος αποφοίτησης, φορέας και τόπος του σχολείου αποφοίτησης	V01/V05
6. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ: Αγροτική (κάτοικοι λιγότεροι από 2.500. Ημιαστική (μεταξύ 2.500 και 10.000). Αστική (μεταξύ 10.000 και 50.000). Μεγάλο-αστικά κέντρα (πάνω από 50.000). Περιοχή πρωτεύουσας	V06

7. ΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ: Ενιαίο Λύκειο (θεωρητικής, θετικής και τεχνολογικής κατεύθυνσης) Τεχνικό & Επαγγελματικό Λύκειο (ημερήσιο και εσπερινό)	V07
8. ΒΑΘΜΟΣ ΤΟΥ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟΥ: Μεταξύ 10 και 12,5, μεταξύ 12,5 και 15, μεταξύ 15 και 17,5 και μεταξύ 17,5 ως 20	V08
9. ΠΟΣΕΣ ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ (ΜΟΡΙΑ) ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΑΤΕ ΣΤΙΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ:	V09
10. ΑΥΤΟΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ: Υψηλού, μετρίου και χαμηλού επιπέδου	V10
11. ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΣΟΥ ΣΕ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ: Απολύτως απαραίτητη, απαραίτητη, άχρηστη	V11
12. ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΣΕ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ: Καμία, κάτω από 1 χρόνο, μεταξύ 1 και 2 χρόνων, άνω από 2 χρόνια	V12
13. ΜΗΝΙΑΙΑ ΔΑΠΑΝΗ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΣΕ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ: Μεταξύ 50.000 δρχ. και 100.000 δρχ.. Μεταξύ 100.000 δρχ. και 200.000 δρχ. Άνω των 200.000 δρχ.	V13
14. ΣΕΙΡΑ ΠΡΟΤΙΜΗΣΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ ΣΤΟ ΜΗΧ/ΚΟ ΔΕΛΤΙΟ: Στο πρώτο 25% των τμημάτων που δηλώθηκαν, στο δεύτερο 25% των τμημάτων, στο τρίτο 25% των τμημάτων, στο τελευταίο 25% των τμημάτων που δηλώθηκαν	V14
15. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΟΤΡΥΝΑΝ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΠΕΔΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ: Γονείς, συγγενικό-φιλικό περιβάλλον, καθηγητές, μόνος σου, τυχαία χωρίς παρότρυνση κανενός	V15
16. ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΕΓΙΝΕ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΞΗΣ ΛΟΓΟΥΣ: Καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης, φιλοδοξίες γονέων, αδυναμία εισαγωγής σε άλλη σχολή, διαμονή στην Αθήνα, αναβολή στρατιωτικών υποχρεώσεων, κοινωνικός μμητισμός (φίλοι σπουδάζουν σε κάποια σχολή), ανάπτυξη της προσωπικότητάς μέσω επαγγελματικών γνώσεων, άλλο	V16
17. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ (ΠΑΤΕΡΑ/ΜΗΤΕΡΑΣ): Καθόλου σχολείο, φοίτηση ή αποφοίτηση δημοτικού, 3/τάξιου γυμνασίου, ή λυκείου (6/τάξιο γυμνάσιο), φοίτηση ή αποπεράτωση ΤΕΙ/ΚΑΤΕ.Ε., ΑΕΙ, μεταπτυχιακές σπουδές.	V17
18. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ (ΠΑΤΕΡΑ/ΜΗΤΕΡΑΣ): Επιστημονικό, Ελεύθερο επάγγελμα, Διευθυντής, Ανώτερ. Διοικητικό Στέλεχος, Υπάλληλος Γραφείου, Έμπορος, Πωλητής, Αγρότης (Γεωργία Κτηνοτροφία), Τεχνίτες-Εργάτες, Αξιωματικός-Ένοπλες Δυνάμεις, Απασχολούμενος στη παροχή υπηρεσιών, Επαγγελματικά ανενεργός (άνεργος), Οικιακά	V18
19. ΜΗΝΙΑΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ: Κάτω από 300.000 δρχ., μεταξύ 300.001 και 600.000 δρχ., άνω από 600.000 δρχ.	V19
20. ΕΞΟΔΑ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΠΩΣ ΘΑ ΚΑΛΥΦΘΟΥΝ: Από γονείς και ίδια απασχόληση, από υποτροφία, από ίδια απασχόληση, από συγγενείς, άλλο	V20
21. ΠΟΣΕΣ ΦΟΡΕΣ ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΑΤΕ ΣΤΙΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ: 1 φορά (φέτος), 2 φορές, άνω από δύο φορές	V21
22. ΑΜΕΣΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ: Ξανά πανελλήνιες για εισαγωγή σε άλλο τμήμα ΑΕΙ/ΤΕΙ, εγκατάλειψη της ιδέας των σπουδών, διακοπή και σπουδές στο εξωτερικό, συνέχιση των σπουδών και κατόπιν εύρεση εργασίας, συνέχιση σπουδών & παράλληλη εργασία, άλλο	V22